

„Vásárlási láz áruhiány miatt nincsen”^[1]

Kereskedelmi hangulatjelentések és közellátási helyzetkép 1951-ből, a Rábaközéből

„A községben a legújabb rémhir az, hogy 15-e után minden a duplájára emelkedik és elveszik a pénznek az értéke. Ennek az alaptalan légből kapott rémhirnek a megakadályozására népnevelő értekezletet tartottunk, ahol a népnevelők kellő kioktatásban részesültek arra vonatkozóan, hogy hogyan kell ezt a nép felé megmagyarázni.”

Bevezetés

Az elmúlt években meg-megújulóan napvilágra jutó ügynökügyek kapcsán gyakran kerültek szóba a következő fogalmak: információs jelentések, hangulatjelentések. Ugyanakkor az is elmondható, hogy az 1990 előtti évtizedek e rendszerre jellemző irattípusából egyre több lát napvilágot.

Nem csak a vezető párt- és állami szervek esetében, ill. az állam- és rendvédelem területéről találkozhatunk információs jelentésekkel és hangulatjelentésekkel. E dokumentumok előfordulnak alsóbb fokú tanácsai szervek esetében is, különösen az 1950-es évek első felében, a Rákosi-korszakban, amikor a községi tanácsok napi feladatainak jelentős részét a különböző típusú jelentések készítése töltötte ki. Ezek egyik része egy-egy kiemelt fontosságúnak ítélt intézkedéssorozat lebonyolításának idején készült. Ilyen nagyobb, komoly helyi szervezést is igénylő akció volt például az 1950 őszi, a telepítésekkel is összefüggő birtokrendezés, az 1950. évi tanácsválasztás, vagy éppen az 1951-1953 között szervezett négy békekölcsönjegyzés. A fennmaradó másik részt az állandósított, heti rendszerességgel kért jelentések képezik, mint például a heti információs jelentések, begyűjtési hangulatjelentések, vagy épp a kereskedelmi hangulatjelentések.

A cikkünk témájával választott kereskedelmi hangulatjelentések készítését 1951 januárjában - vélhetően az 1950-ben romló közellátási helyzet miatt - rendelte el a Belkereskedelmi Minisztérium. Az 1950. évi tanács törvényt követően hierarchikusan felépített tanácsigazgatási rendszeren végigfutó rendelet értelmében a községenként hetente készült kereskedelmi hangulatjelentéseket előbb járási, majd megyei szinten értékelték, s készítették összefoglaló jelentést a minisztérium részére. A minisztériumban már csak a megyékből beérkezett összefoglalókkal dolgoztak.

A Soproni Levéltár iratanyagában a kapuvári járásra vonatkozóan az 1951. január 10-ei bevezetéstől március végéig maradtak fenn nagy számban a községekből beküldött jelentések, ill. a járási összefoglalók. (Összefoglaló jelentés a következő napokon készült: január 16., 23., 30.; február 5., 12., 19., 26.; március 6., 13., 21., 27.; április 2.) A jelentések kezdetben a felsőbb hatóságok négy kérdésére adtak választ, így a forgalom alakulására, a hiánycikkek körére, a községben tapasztalt hangulatra, így az esetleges népművekre, vásárlási lázra, valamint a helyi tanács által tett lépésekre vonatkozóan. Három hét elteltével változtattak a jelentések szerkezetén, s duplájára bővítették a szempontokat. Ezekről azt várták, hogy **„részletesebben, konkrétan tartalmazzák az áruellátás hiányosságait és az ezek kiküszöbölésére vonatkozó javaslatokat”.**

Melyek ezek a szempontok:

1. „a község területén milyen cikkekben emelkedett jobban a forgalom.
2. általában a Földmíves-szövetkezetek az elmúlt héttel szemben milyen forgalomnövekedést értek el (%-ban és Ft. összegben megadva/ és ezen emelkedés milyen áruféleségekben történt.)
3. melyek a község területén azon cikkek, melyekből az árueladás nem kielégítő,
4. külön térjen ki a kimondottan hiánycikkek felsorolására, valamint arra, hogy milyen javaslata, elképzelése van ezen hiányosságok kiküszöbölésére, a hiánycikkek pótlására.
5. közölje a község területén tapasztalt áruszállítási problémákat,
6. az állami és szövetkezeti boltok mely nagykereskedelmi vállalatok ellen emeltek panaszt, a megrendelések határidőre való nem teljesítése miatt.

A község általános hangulatának kiértékelésénél térjen ki arra, hogy

1. milyen cikkeknel tapasztalható vásárlási láz és a felvásárlás milyen mértékű,
2. mely áruféleségek forgalomba hozatalánál volt az elmúlt időszakban sorban állás, és milyen intézkedést javasol ennek levezetésére .”

Napjaink fogyasztói társadalmából, a kínálati dömpingtől terhes mindennapokból visszatekintve furcsának tűnhet ez a fajta aprólékos adatgyűjtés, amiként a kereskedelemmel, közellátással kapcsolatban olyan fogalmak emlegetése, mint rémhir, vagy például vásárlási láz.

A kötött gazdálkodás, ill. a kiterjedt beszolgáltatási-közellátási szakigazgatási szervezet a II. világháború idején, a hadi gazdálkodás körülményei között jött létre. A közellátás kérdése a háború kezdetétől kiemelt helyet foglalt el a korabeli közéletben, központosított megszervezése, a termelésbeszolgáltatás-terményforgalom-készletgazdálkodás szabályozása pedig az államszervezet és a közigazgatási rendszer kiemelt feladatát képezte. Az alapvető élelmiszereket, árucikkeket is érintő ellátási problémák a háború befejeződését követően is fennmaradtak. A frontvonal átvonulása az országon, a háborús pusztítások, a vetetlenül maradt földek, a terméskiesés, s persze az infrastruktúra pusztulása előre jelezték az élelmiszeri nehézségek, ellátási problémák további, immár békeidőben történő fennmaradását. Így a beszolgáltatás-közellátás korábbi rendszere, a kötött gazdálkodás továbbélt, és a szűk készletek elosztásának egyik központi eleme évekig továbbra is a jegyrendszer maradt.

Bár az 1940-es évek végére a helyzet stabilizálódott, az ellátás javult, a jegyrendszert feloldották, a közellátási szakigazgatási szervezet 1949-1950-ig fennmaradt: megyei szinten a főispánok, mint közellátási kormánybiztosok a negyvenes évek elejétől gyakorlatilag hivataluk megszűntéig, 1950-ig tevékenykedtek. Törvényhatósági (megyei) és községi szinten működtek a közellátási bizottságok, míg a gyakorlati munka jelentős részét megyei szinten a közellátási felügyelőségek, helyben pedig az előjáróságok, ill. a közellátási megbízottak végezték. A tanácsrendszer létrejöttével 1950 végétől a feladatok jelentős részét a tanácsok vették át, melyek a központi államigazgatási szervek, mindenekelőtt az illetékes minisztériumok utasítása szerint jártak el. 1951 első hónapjaiban a közellátást felügyelő legfőbb szerv az Élelmiszeri Minisztérium volt, azonban a belföldi fogyasztásra szánt kontingens elosztása alapvetően a Belkereskedelmi Minisztérium feladata volt. A termékek - így a mezőgazdasági termények, cikkek - forgalmazását középszinten az államosítások után létrehozott nemzeti vállalatok (NV-k) irányították, melyek e célból megyei és járási kirendeltségekkel is rendelkeztek. A kereskedelem, a közellátás és az áruforgalom, ill. a terménybegyűjtés területén az ellenőrző, felügyelő és irányítási feladatokat megyei szinten a megyei tanácsok kereskedelmi osztályai látták el. Járási szinten mindezeket az ipari, kereskedelmi, építésügyi és közlekedési osztályok, majd pedig a kereskedelmi csoportok végezték. A Belkereskedelmi Minisztérium által elrendelt kereskedelmi hangulatjelentések részben az imént említett hatáskörök termékének tekinthetők.

A járási kereskedelmi osztályok operatív feladatokat is elláttak. Egyik kiemelt feladatuk a Belkereskedelmi Minisztérium által juttatott, és a megyei tanács döntése értelmében az egyes járásokra lebontott élelmiszerkeretek községek közötti szétosztása volt. Ez természetesen pontos munkát igényelt, már csak azért is, mert igen alacsony árkeretekről és igen kis mennyiségekről volt szó. A kapuvári járási tanács kereskedelmi osztályának 1951. évi bizalmas iratait áttekintve a következők állapíthatók meg: a közellátás minimálisan elégséges szintű biztosítása is óriási erőfeszítéseket igényelt a hatóság(ok) részéről, és sokszor - többnyire az év első felében - még így sem sikerült. Nem véletlen, hogy a kereskedelmi hangulatjelentések 1951. január eleji bevezetésére gyakorlatilag a jegyrendszer (kenyér, cukor) újbóli elrendelését követően került sor. 1950-1951 fordulójára a közellátás és közélet helyzetére újra válságosra fordult, ami egyrészt az erőltetett ütemű kollektivizálással, valamint az egyéni gazdaságokra nehezedő beszolgáltatási kötelezettségek növekedésével, és az említettek következtében a mezőgazdaság csökkenő termelőképességével volt magyarázható. Mindezt tetézte, hogy az erőltetett iparosítás jegyében egyre nagyobb készleteket emésztett fel a növekvő ipari és alkalmazotti népesség ellátása, ill. a kiemelt iparosítási tervek fedezeteként az agrárexport növelése. Így 1951 első felében a kenyér és cukor után a legszükségesebb élelmiszerekre ismét bevezették a jegyrendszert. A jegyrendszer által biztosított ellátásban az ún. „ellátatlanok” részesültek, tehát azok, akik saját maguk nem tudták biztosítani ellátásukat. A mezőgazdaságból élőket, mindenek előtt az egyéni gazdákat, tehát javarészt a falun élőket az ellátottak közé sorolták, így ők nem részesültek az élelmiszerjegyekből, és így a jegyes elosztás keretébe sorolt termékekből.

Mint látható, a korabeli szabályozás feltételezte, hogy a falvakban élők többsége képes saját magát ellátni az alapvető élelmiszerekből. A beszállítási kötelezettség évről évre növekvő mértéke azonban megnehezítette mindezt. A szigorítás 1951-ben egy újabb lélektani határt lépett át, amikor a beszállítási kötelezettséget már az 5. kat. holdnál kisebb birtokokra, mi több egyes termények esetében az 1. kat. holdnál kisebb földterülettel rendelkező gazdákra is kiterjesztették.

A terhek súlyának mértékét jelzi, hogy a Rábaköz parasztságának jelentős részét kitevő törpebirtokosok, ill. a mezőgazdasági munkásság táplálkozása már a világháború előtti utolsó békeévekben is kívánnivalót hagyott maga után. Amint azt *Soproni Elek* 1940-ben kiadott, szociográfiai jellegű művében, *A kultursarok gondjaiban* kiemelte, a szegényebb vidéki néprétegek táplálkozása egyoldalú és hiányos: „*Általában a burgonya- és kenyérfogyasztás lép előtérbe. A zöldségféléket nem ismerik és nem fogyasztják. [...] Hús inkább a jobb anyagi viszonyok között élő családoknál, nagyobbára vasár- és ünnepnap kerül az asztalra. A cukor, nemkülönben a tejtermékek fogyasztása rendkívül csekély és a szegénység növekedése arányában csökken.*” Bár az 1945. évi földosztással a korábbi törpebirtokosok és mezőgazdasági munkásság jobb anyagi körülmények közé (nagyobb földbirtok) kerültek, a már korábban említett termelési nehézségek, ill. a paraszti népességre nehezedő nyomás (beszállítás, kulákkérdés) közepette élethelyzetük nem javult érezhetően. Sőt, a táplálkozás tekintetében az 1950-es évek elején sokak helyzete még rosszabb volt, mint a háború előtt, hiszen a jegyes elosztásban részesülők is igen korlátozott mennyiséghez jutottak. 1951 tavaszán kenyérből napi 25 dkg, zsírból havi 60 dkg, míg húsból 30 dkg volt a dolgozók, és ennél valamivel kevesebb a hozzátartozók alapadagja. A kenyéradagot a nem mezőgazdasági munkások esetében 10 dkg-mal, míg a bányászokét 30 dkg-mal egészítették ki.

A kapuvári járási tanács kereskedelmi osztályának 1951. évi bizalmas iratait áttekintve a következőket sorolták a „kiemelt” ellátású dolgozói rétegek közé: ipari üzemek, termelőszövetkezeti csoportok (tszcs-k), gépállomások, valamint állami gazdaságok dolgozói. Persze e kiemelt ellátást nem a szó konkrét jelentésében kell értenünk, hiszen az közel sem nyújtott biztosítékot arra, hogy az említettek hozzá jussanak a jegyadagnak megfelelő élelmiszerhez. Így például a kapuvári rendőrség 1951 júniusában előbb azt jelentette a Győr-Sopron Megyei Tanácsnak, hogy a beledi téglagyár dolgozói között rossz a hangulat, mert májusban semmiféle hentesárut nem kaptak, majd egy nappal később pedig azt, hogy Iván, Pusztacsallád és Csapod községek vasutasai panaszkodnak, hogy a hűsítőjegyeket nem tudják beváltani. A beledi téglagyár dolgozóinak esetében - a kapuvári hűsüzemről kapott adatok alapján - a járási kereskedelmi osztály mindezt azzal indokolta, hogy a Megyei Tanács állította le májusban a hűsütiállításokat, így a járás területén egyedül a két kiemelt üzem dolgozói (petőházi cukorgyár és Mihályi szénsvágyár) jutottak húshoz. Egyébként a kapuvári hűsüzem információja szerint a közel 3000 lakosú Beled község május havi húskerete 4 db borjú vágására vonatkozott. Ezek az adatok is jelzik, hogy szigorúan kötött gazdálkodás folyt, melynek során a járás ipari dolgozóinak ellátását is csak komoly nehézségek, súlyos hiányok közepette biztosították.

A kapuvári járás kereskedelmi osztálya, igen kicsi élelmiszerkeretek felett rendelkezett, ill. osztott fel a községek, valamint az ellátatlanok, rászorulóknak között. A második negyedében a járás több, 1000 főnél népesebb településén havi szinten csak 50-80, napi szinten pedig 1.5-2,5 liter között mozgott a kiosztható tejmennyiség (Agyagsszergény, Babót, Csapod, Kisfalud, Osló). De például a szintén 1000 főnél több lakosú Fertőendréd, Rábaköcél és Veszényi esetében csak 30-30 liter, azaz napi lebonthatóan egy liter osztották szét. De hiába volt például Beled esetében 600 liter a havi, 20 liter a napi mennyiség, e településről ugyanúgy a tejkeret elégtelenségéről érkeztek a tanácshoz visszajelzések, mint a többi településről. Beleden ekkor 49 személy részesült a tejkeretből, azonban a „tejjelátlatlanok” száma 500 főre rúgott. A rendelkezések szerint a tejjelátlatlanok körébe a terhes és szoptató anyák, a 12 éven aluli gyermekek, a 65 éven felüli felnőttek és a közközhízi igazolvánnyal bizonyított betegek tartoztak. A tejből a napközi otthonoknak és jóléti intézményeknek is kellett juttatni, ill. a lehetőségek szerint még az állami gazdaságok és a szocialista szektorban dolgozók igényeit is figyelembe kellett venni. Beled esetében úgy alakult ki ez a 49 fő, hogy a terhes, szoptató anyák mellett csak az egy éven aluli gyermekek kerültek az ellátottak közé, az annál idősebbek nem. A havi 25 liter teje jogosult Győr esetében, ahol három szoptató gyermek közt osztották fel a napi kilenc deciliter tejkeretet, a községi vb a keret nagymérvű felemelését kérte. Ugyanis, ha minden jogosult (terhes-szoptató anyák, 12 év aluli rászorult gyermek, idős) figyelembe vettek volna, egy személyre csak fél deci tej jutott volna. *„Egyébként az engedélyezett keret olyan minimális, hogy a gyermekek fejlődése biztosítva nincsen és ezért a helyi tanács minden felelősséget elhárít magáról.”* - írta jelentésében Németh Ferenc községi vb elnök. Ráépesszemerre vb elnöke is a szükségései messze elmaradt tejkeretről ír. Mint írja, ha a 25 literes havi keretet a rendelkezésekben előírtak körében osztaná szét, az *„2 napra nem lenne elegendő”*. Ezért csak az egészségileg legrászorultabbakat vették figyelembe az elosztásnál.

A tejjelátlatlanok ellenére az év folyamán úgygránszerű javulást sikerült elérni, így a tervezett április havi 5660 literhez képest novemberre már 35 000 liter jutott járási szinten, azonban a szoros gazdálkodást, elosztást igénylő szérny keretek más élelmiszerek esetében továbbra is fennálltak. Mint a közölt 2-3. számú forrásnál is látható, a járási kereskedelmi osztály által kiosztott havi zsíradag 10-50 dkg/fő volt, míg a paprika, a vegyesiz, a cukor és az asztali só esetében az egy főre eső keret az egy-pártól tíz, kivételes esetben hűz dekagrammig terjedt. Ekkor, azaz, júniusban és júliusban 30 mázsa szabad cukor és 33 mázsa szabad zsír mennyiséget osztottak szét került a járás falvai között. Ezzel szemben szabad cukorból augusztusban már csak 14, szeptemberben 13, de októberben 45 mázsa, míg szabad zsírból augusztusban 12 mázsa, később 16-16 mázsa volt a rendelkezésre álló mennyiség. Nem volt sokkal több a járásban felosztható szabad liszt sem: szeptemberben, ill. októberben egyaránt 30-30 mázsa. (A cukor, zsír és liszt kapcsán említett „szabad” megjelölés arra vonatkozott, hogy a központiilag meghatározott jegyrendszeren túli keretről volt szó. Ugyan a szabad keretek forgalmazását a Népbolt-hálózat boltjain és földműves-szövetkezeteken (az ÁFESZ-ek elődszervezetei) keresztül bonyolították, az abban elsődlegesen részesülők körét rendre meghatározták: például (jeggyel el nem látott) ipari munkások, tszcs-kben dolgozók, begyűjtéseknél foglalkoztatottak, ill. az adott élelmiszerben ellátatlanok.

A kereskedelmi hangulatjelentéseket olvasva sok esetben élelmiszerek és fogyasztási cikkek hosszú sorával találkozunk. Különösen igaz ez a jelentések január végi kibővítése utáni időszakra, ettől fogva a nyolc kérdésből négy esetben az árucikkek felsorolása töltötte meg a jelentéseket. Az eddig leírtak fényében érthető, hogy a kötött gazdálkodás keretei közt az árukeszletekre és az áruforgalomra, ill. hiánycikkekre vonatkozó adatokat a korabeli hatóságok és szervek fontos információként kezelték. Ez még akkor is így lehetett, ha az utókor embere számára a jelentések olvasása során az a benyomás alakul ki, hogy a községekben forgalmazott összes fogyasztási cikk időnként hiányzott a boltok polcairól. Elő-előfordult olyan jelentés is, amely a termékek szinte teljes körű hiányáról számol be a jelentő. Szárföldről 1951. február 17-én a következőt jelentették: *„A szövetkezet boltja só és kukorral van megfelelően ellátva, más fogyasztási cikk nincsen.”* A közellátás árucikkeire, településekre lebontott vizsgálata mellett a hangulatjelentések más irányú megállapításokra is lehetőséget adnak. Attól függetlenül, hogy a forgalomnövekedésről, vagy épp az áruhiányról szóló részekbe olvasunk bele, a jelentések többnyire a tartós fogyasztási cikkekről, valamint az iparcikkekről szólnak. Így 1951 telén leginkább petróleumból volt krónikus hiány. Erős hiány jelentkezett még a következőkből: só, szappan (szappanfőzőszer), lábbelik, talp, cipőpaszta, ruhanemű, textíliák-szövetfélék, különösen a flanel, a pargett és a sifon. A felsorolás iparcikkek közül is elsősorban azokat említi, amelyeket a téli évszakban használtak.

Mivel mezőgazdasági jellegű vidékről, ill. falvakról van szó, az élelmiszerekről kevesebb szó esik a hangulatjelentésekben, de egyfajta tendenciát azért megfigyelhetünk: az időben előrehaladva egyre többször olvashatunk hús-, zsír-, ill. étolajhiányról. Február derekára, márciusra a jelentős nem mezőgazdasági népességgel rendelkező Kapuvár és Petőháza mellett már más községek, például Fertőendréd és Szárföld is égető hűsihiányról számolnak be. Utóbbi vb titkára március 18-ai jelentésében ezt írja: *„Az ellátatlan lakosság számára zsír vagy étolajellátásról kell gondoskodni, továbbá a lakosság hűsütiállítását heti ütemezésben 70-80 kg marha vagy sertéshússal ki kell elégíteni.”* A szárföldi vb titkár egy hónappal későbbi jelentésében a zsírban ellátatlanok számát 16 főben adja meg. Az egyes településekre jutó árukeret elosztását nyilván befolyásolta az ellátottnak tekintett gazdák saját élelmiszerkészletének alakulása. Talán ennek is köszönhető, hogy tél vége felé - a kifogyó tartalékok miatt - már velük is számolni kellett. A babóti vb elnök január 13-ai jelentése szerint a településen tapasztalt *„nyomott hangulat inkább azoknál a dolgozóknál mutatkozik, akiknek ugyan répatérületük volt, de termésük nem, illetve csak nagyon kevés, és cukorjegyet nem kaptak.”*

A jelentések további fontos információkkal szolgálnak a lakosság hangulatának alakulásáról - különösen akkor, ha az illető helyi vezető ezt tolmácsolja is, -, a nagykereskedelmi, ill. nemzeti vállalatokkal kapcsolatos panaszokra, ellátásbeli problémákra, valamint a helyi tanácsok azon kezdeményezéseire, amelyekkel - a népnevelők bevetésén túl - az ellátási problémákat szándékoztak orvosolni. A községi tanácsok intézkedése az első jelentéstételkor, január első felében inkább még csak arra szorítottak, hogy felszólították az üzletvezetőket, ill. a földműves-szövetkezeteket, hogy senkit ne szolgálgjanak ki nagyobb tételben. Későbbiekben saját hatáskörben - akár a jegyrendszer kiszélesítésének sürgetésével egyetemben - jegyzékekbe vették a lakosságot, a vásárolni szándékozókat, s így osztották szét a kiszámolt fejadagok szerint a keresett portékát (Kapuvár, Kisfalud, Fertőd, Csapod, Rábaköz). Kapuvár község tanácsi vezetése az elemzett időszak alatt (1951. I. negyedév) folyamatosan sürgette a jegyrendszer kiszélesítését, különösképp pedig annak hűsra történő bevezetését. Círák február 17-ei jelentésében egyes cikkek (petróleum, szappan) tekintetében szintén jegyes elosztásra tett javaslatot. Círák három héttel korábbi jelentésében elosztóbizottságra, míg Szárföld ugyanekkor vásárlási könyv bevezetésére tett indítványt. Fertőd község vb-je szintén új kiosztási rendszerben gondolkodott, míg Kisfalud község tanácsi vezetése március elején a szűkös petróleummennyiséget már saját hatáskörben osztotta ki. Egy hónappal korábban ennél tovább ment Ráépesszemerre, ahol vásárlási könyvet vezettek be az ellátási problémák kezelésére, amellyel azonban csak a földműves-szövetkezeti tagok juthattak áruhoz. A Járási Tanács a vásárlási könyv visszavonására utasította a községi tanácsot.

Mint látható, a községi tanácsi szervek egy része helyi hatáskörben, adott esetben vásárlási könyv útján próbálta megoldani, hogy a lakosság egésze, vagy döntő hányada részesüljön a keresett, vagy épp hiánycikkek minőségű árukból. Többször is felvetették a jegyrendszer bevezetését, annak ellenére, hogy 1951. január első heteiben több település éppen a jegyrendszer újbóli bevezetésével magyarázta a rémhírek terjedését, a vásárlási láz kialakulását (pl. Agyagsszergény, Iván). Az első jelentés adásakor, január derekán ugyanakkor szintén felvásárlási rohamot okozott az a széles körben elterjedt hír - például Csapodon, Fertőszentmiklóson, Petőháza és Pusztacsalládán -, hogy drasztikus áremelkedés lesz, és *„elveszik a pénznek”* a helyi tanácsok igyekeztek korábban tartani, leszerelni, aminek leghatásosabb eszköze a megfelelő mennyiségű árukészlet biztosítása, rendelkezésre állása lett volna, ami sok esetben elérhetetlennek bizonyult ebben az időszakban. A közellátás terén mutatkozó hektikus helyzet furcsa diagnózisokat is eredményezett: *„Vásárlási láz nem észlelhető, mert amilyen cikkek kiterjedne a vásárlási láz, olyan cikk nem kapható.”* - írta a csáfordjainosai vb elnök február 24-ei jelentésében. Tartalmilag szinte ugyanezt jegyzete le egy héttel később a szárföldi vb elnökhelyettes is, csak sokkal részletesebb tömörséggel: *„Vásárlási láz áruhiány miatt nincsen.”*

A közölt forrásokat, szövegűen, de nem betűhíven közöljük. Így a nyilvánvaló gépelési hibák javításán túl a mai helyesírás szabályaihoz közelítettük az eredeti szöveget.

Források

Kimutatások a Kapuvári járás árukeretéről

1951. első félév

a.

A kapuvári járás II. negyedére vonatkozó tejkeretéről

Kimutatás a 2. IV. évben eladható tejmennyiségről

Kimutatás a kapuvári járás községeiről

	április	május	június	lélekszám
1. Agyagosszergény	60	60	60	1402
2. Babót	70	70	70	1575
3. Beled	200	600	600	2723
4. Círák	60	60	60	935
5. Csapod	60	60	60	1354
6. Csáfordjánosfa	-	-	-	470
7. Csér	-	-	-	200
8. Dénesfa	45	45	45	707
9. Edve	10	10	10	369
10. Vásárosfalu	10	10	10	250
11. Fertőd	450	450	450	3044
12. Fertőendréd	30	30	30	1165
13. Fertőszéplak	150	450	450	1413
14. Fertőszentmiklós	750	750	750	3453
15. Gyóró	25	25	25	674
16. Himod	140	140	140	1854
17. Hövej	25	25	25	620
18. Iván	400	400	400	1968
19. Kapuvár	1500	1500	1500	10322
20. Kisfalud	80	80	80	1426
21. Mihályi	250	250	250	1570
22. Osi	50	50	50	1472
23. Petőháza	-	-	-	933
24. Pusztacsalád	50	50	50	629
25. Rábakecöl	30	30	30	1506
26. Répceszemere	25	25	25	905
27. Sarród	75	75	75	1661
28. Szárföld	70	140	150	1251
29. Veszvény	30	30	30	1222
30. Vica	15	15	15	471
31. Vitnyéd	100	230	230	1826
	5660	5670	5670	

Jelzet: Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára (SL), Kapuvári Járási Tanács VB Kereskedelmi Osztály i., bizalmas iratok 9/1951. - tervezet.

b.

Kimutatás a kapuvári járás június havi vegyesáru keretéről

	szabad cukor (kgr.)	őrölt só (kgr.)	Asztali só (kgr.)	Paprika (kgr.)	Vegyes-iz (kgr.)	Kávé (kgr.)
Agyagosszergény	60	560	100	7	30	
Babót	75	640	100	8	40	
Beled	150	1200	200	17	80	
(cukrászoké)	80					
Círák	35	360	70	5	20	
Csapod	65	640	100	7	30	
Csáfordjánosfa- Csér	25	220	50	3	20	
Dénesfa	35	280	50	4	20	
Edve- Vásárosfalu	25	240	50	3	20	
Fertőd	140	1300	200	18	80	
Fertőendréd	55	440	70	6	30	
Fertőszéplak	70	560	100	7	30	
Fertőszentmiklós	160	1500	300	20	80	

(cukrászoké)	60					
Gyóró	35	280	50	3	20	
Himod	90	720	100	10	50	
Hövej	30	240	50	3	20	
Iván	100	800	100	10	50	
Kapuvár	815	3000	1400	50	400	2
Kisfalud	65	560	100	7	30	
Mihályi	90	680	100	10	50	
Oslí	60	620	100	7	30	
Petőháza	45	400	100	6	30	
Pusztacsalád	25	240	50	3	20	
Rábakecöl	75	640	100	7	40	
Répceszemere	35	300	50	4	20	
Sarród	85	660	100	10	40	
Szár föld	55	500	80	6	30	
Veszkény	55	500	80	6	30	
Vica	20	200	50	3	10	
Vitnyéd	90	720	100	10	50	
Kapuvári cukrászoké	195					
Összesen:	3000	19000	4100	260	1400	2

Kapuvár, 1951. június 7.

Ziegelhoffer Gyula
előadó

Jelzet: Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára (SL), Kapuvári Járási Tanács VB Kereskedelmi Osztály i., bizalmas iratok 17/1951. - tervezet.

c.
Kimutatás a kapuvári járás július havi szabad zsírkertének községenkénti felosztásáról

	Ipari üzem dolgozója	Tszcs.	Gépálló- más	Ellátatlanok zsírból	Június hó 26-án kiutalt	Július	
						Zsír (kg)	Olaj (kg)
					(fő)	(kg)	
Agyagosszergény	-	-	-	60	26	30	-
Babót	14	10	-	40	46	50	10
Beled	234	33	85	329	202	250	20
Cirák	-	-	-	45	26	40	10
Csapod	-	-	-	210	26	70	-
Csáfordjánosfa- Csér	-	-	-	19	9	20	-
Dénesfa	-	-	-	74	17	60	20
Edve- Vásárosfalu	-	23	-	28	10	30	-
Fertőd	-	15	60	415	115	200	-
Fertőendréd	-	-	-	157	15	30	-
Fertőszentmiklós	126	29	-	770	340	350	-
Fertőszéplak	-	29	-	44	20	40	-
Gyóró	-	13	-	60	21	30	-
Himod	-	19	-	580	210	200	-
Hövej	-	11	-	26	11	20	-
Iván	15	-	50	200	88	100	10
Kapuvár	230	104	105	4112	700	900	-
Kisfalud	-	43	-	183	82	80	-
Mihályi	-	158	-	117	52	200	20
Oslí	-	-	-	120	9	60	20
Petőháza	112	-	-	17	74	100	10
Pusztacsalád	11	-	-	70	58	50	-
Rábakecöl	-	23	-	93	42	60	-
Répceszemere	-	41	-	90	45	70	-
Sarród	30	-	-	100	47	60	-
Szár föld	-	-	-	71	27	30	-
Veszkény	-	14	-	27	11	40	-
Vica	-	32	-	40	16	50	-
Vitnyéd	12	19	-	162	58		80
	784	616	300	7214*	2400**	3300	120

*: A sor összege helyesen: 8259.

** : A sor összege helyesen: 2403.

Jelzet: Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára (SL), Kapuvári Járási Tanács VB Kereskedelmi Osztály i., bizalmas iratok 31/1951. - tervezet.

A Győr-Sopron Megyei Tanács VB Kereskedelmi Osztályának leirata
1951. január 10.

7/1951
Előadó: Bíró Zsigmondné.

Tárgy: Jelentőszolgálat.

Valamennyi Járási Tanács V.B. Elnökének,
Székhelyén.

A Belkereskedelmi Minisztérium rendelkezésére felhívom, hogy a járása területén a kereskedelmi és közellátási jelentőszolgálatot a következő szempontok figyelembevételével rendelje el.

A járás valamennyi községe köteles hetenként egyszer a Járási Tanács V.B. Elnöke felé jelentést tenni *írásban, bizalmas jelzéssel*, a következő szempontok szerint:

1. Milyen a községben a vásárlás, emelkedik-e a forgalom.
2. Mik a hiánycikkek az árudákban (természetes csak olyan cikkek jelentenek, amelyek nem hiánycikkek, tehát kell, hogy legyenek az egyes árudákban, de nincsenek.)
3. Milyen a községben a hangulat (milyen rémhír terjedt el, milyen cikkekben van vásárlási láz.)
4. Mit tett a Községi Tanács a közellátás hibáinak a kiküszöbölésére.

A községi Tanácsok a jelentéseiket úgy postázzák, hogy minden kedden délelőtt 12 órára a Járási Tanács V.B. elnökének beérkezzen.

A Járási Tanács V.B. Elnöke az egyes községek jelentéseit kiértékeli, és rövid átfogó jelentést készít, amelyet *írásban* J.Sz. (jelentőszolgálat) jelzéssel a borítékon feltüntetve, bizalmasan küldi meg a Kereskedelmi Osztály felé minden szerdán délelőtt 10 óráig.

A Járási Tanács a fenti időpontig köteles a jelentést megtenni, mely jelentés határidőre való beküldéséért, személyesen a Járási Tanács V.B Elnöke felelős.

Győr, 1951. január 10.

/Frankl István/
az V. Kereskedelmi Osztály
h. vezetője

Jelzet: Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára (SL), Kapuvári Járási Tanács VB Titkárság i., elnöki iratok 2/1951.III.

Községi tanácsok januári jelentései

a.

Fertőendréd Községi Tanács VB 1951. január 13-ai jelentése

Községi Tanács Fertőendréd.
biz. 3/1951. szám.

Tárgy: Jelentőszolgálat.
Hiv. szám: 5/1951. biz.

Járási Tanács Vb. Elnökének,
Kapuvár.

Fertőendréd községi tanács részéről jelentem.

1. A községben a vásárlás nem emelkedik, sőt ellenkezőleg bizonyos mértékben csökken, figyelve a kereskedők forgalmát teljesen kielégítő a szokott mederben folynak a napi bevásárlások.
2. Szappan, mosószóda, flanel áru. Erős hiány mutatkozik fában és szénben. Zsírellátatlanoknak, habár igényeltünk zsír kiutalást, nem kaptunk.
3. A közönségben a hangulat nyugodt, semmiféle rémhír nem tartja magát. Vásárlási lázról nem tudok.
4. Zsírigénylés újból a megyei Tanács felé, fakiutalás kérve az anyaggazdálkodási hivataltól. Favágók beállítása az erdei fa-vágásba. Megfelelő ellenőrzés az üzletek felé.

Fertőendréd, 1951. január 13.

Fazekas István
tan[ács] elnöke.

b.

Csapod Községi Tanács VB 1951. január 13-ai jelentése

Csapodi községi Tanács V.B.-tól.
5/1951.-biz. szám.

Tárgy: Kereskedelmi és közellátási
jelentés megküldése.

Bizalmas.

Kapuvári Járási Tanács V.B.
Kapuvár.

Községünkben a vásárlási láz folyó hó, 3-ától 10-éig érte el tetőfokát. Ebben az időben volt olyan nap, amikor a föld.szöv.-ben a napi forgalom elérte a 6 ezer Ft-t. Ennek következtében a szövetkezeti bolt árukészlete nagymértékben megfogyott, és átmenetileg egyes cikkekből hiányok mutatkoztak. A hiányzó árucikkek a következők. Cukor, cipőpaszta, szappan, szappanfőzőszer, rizs, mosópor, bőr és gumitalp, egyes női ruhaanyag és só. A föld.szöv. vezetősége a hiányzó árucikkek beszerzéséről kellő időben gondoskodott és komolyabb fennakadás ezen a téren nem lesz. A vásárlási láz megakadályozására a Tanács vb.-a felhívta a szöv. ügyvezetőjét, hogy az említett cikkekből egy személy részére nagyobb mennyiséget kiszolgáltatni nem lehet.

A községben a legújabb rémhír az, hogy 15-e után minden a duplájára emelkedik, és elveszik a pénznek az értéke. Ennek az alaptalan légből kapott rémhírnek a megakadályozására népnevelő értekezletet tartottunk, ahol a népnevelők kellő kioktatásban részesültek arra vonatkozóan, hogy hogyan kell ezt a nép felé megmagyarázni.

Csapod, 1951. jan. 13-án

Kovács József
vb. elnök.

c.

Pusztacsalád Községi Tanács VB 1951. január 13-ai jelentése

5/1951.B.

Tárgy: Jelentőszolgálat

Járási Tanács V.B. elnökének

Kapuvár.

Fenti szám alatt kiadott rendeletre jelentem a következőket:

1. A községben 1 Földm. Szöv. üzlet van. A vásárlás itt bonyolódik le. Megállapítottam helyszíni kiszállásaim, valamint az egyéb rendelkezésekre álló adatok alapján, hogy a forgalom csekély mértékben emelkedik.

2. Hiánycikkek az alábbiak: só /10 naponként 1 q-át kap a község/, ruhanemű, flanelféle, mosószer, és szappan. Ezen cikkekből a község kevés mennyiséget kap, pl. ruhaneműből pár métert.

3. A község nyugtalanságát legtöbb esetben városról hozzák, beszélve azt, hogy városon azért oly nagy a vásárlás, mert elveszik a pénz. Az ily beszédek elmondóit nem lehet megállapítani, mert mikor utána jártam egy ízben, sok embert meghallgattam, akiktől ered, s végeredményben mind mástól hallotta. Mondanak olyant is, hogy nem lesz só. Ez úgy adódik, hogy a szállító autó esetleg 1-2 napot késik. Amikor látják, hogy újra van áru, mindjárt nem visznek belőle nagyobb készleteket. Ez nagyon megmutatkozott a cukornál és a lisztnél. Mikor megkapták a cukor és lisztjegyeket, egyszerre elült a láz, mert látták, hogy mindenki megkapja a neki szükséges mennyiséget.

5. A községi Tanács, a hibák elkerülésére az alanti intézkedéseket tette: A Földm. Szövetkezet előre jelenti, hogy mely cikknél lehet vásárlási láz, erre a Tanács felméri a készleteket, és az adagok csökkentésére hívja fel az üzletvezető figyelmét azzal, hogy mindenkinek adjon. Ne forduljon elő, hogy valaki nem kap, mert akkor tápot ad a rémhírnek, hogy már nem is adnak árut. Hogy miért ad kevesebbet, azt az üzletvezető indokolja meg meggyőző formában. Továbbá a Tanácsstagok és népmivelőket kioktatja, hogy értesék meg a néppel azt, hogy amiből pillanatnyilag kevesebbet adnak az azért van, hogy egyese ne tudjanak nagy készleteket felvásárolni a mások rovására.

Pusztacsalád, 1951. január 13.

Kovács József
vb. elnök.

d.

Kapuvári Községi Tanács VB 1951. január 23-ai összesített jelentése

Kapuvári Járási Tanács VB. BIZALMAS!

Előadó: Ziegelhoffer Gyula
5/1951. biz. szám.

Tárgy: Jelentőszolgálat
H. sz: 7/1951.

Megyei Tanács V.B. Keresk. Osztályának
GYÖR.

A mai napra beérkezett községi jelentések kiértékelése alapján a következőket jelentem:

1. A vásárlási láz tartja magát, de a forgalom azonban nem emelkedett.
2. Hiányzó cikkek: flanel, szappan, talp, lábbeli /bakancs/, gumicsizma, mosószóda, sifon, női ruhanemű, szén, tűzifa, céna, gyufa, szappanfőző szer.
3. A hangulat általánosságban javuló, a rémhírek elmaradnak, de azért még akad község, ahol tartja magát az a rémhír, hogy általános drágulás fog bekövetkezni, és pénzünk vásárlóereje csökkeni fog /Csapod/.
A vásárlási láz a 2., pontban jelzett cikkek irányában mutatkozik meg.
4. A községi vb.-k továbbra is figyelik az eseményeket és népmivelők munkájával, közérdekű hírszolgálatlaltl igyekeznek a lakosság vásárlási szándékát a normális mederbe terelni és a már úgy is csökkenő rémhíreket végleg felszámolni.

Kapuvár, 1951. jan. 23.

Olaszi Miklós vb. elnök h.

Jelzet: Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára (SL), Kapuvári Járási Tanács VB Titkárság i., elnöki iratok 2/1951.III.)

1951. februári jelentések

a.

Fertődi Községi Tanács VB 1951. február 3-ai jelentése

Fertőd községi tanács Végrehajtóbizottsága
5/1951. eln.

Jelentőszolgálat
2/1951.III.

Járási Tanács III. oszt.

K a p u v á r.

A községben só, szappan, gumiáruban emelkedik jobban a forgalom, azonban alig van olyan árucikk, ami ne fogyjon, így legtöbb cikkben pillanatnyi áruhiány mutatkozik. Ez okozza azt, hogy elmúlt héthez viszonyítva általános csökkenés mutatkozik a forgalom terén. Csökkenés kb. 10%-os, 2-3000 Ft.

Az árueladás legtöbb területen kielégítő. Kimondottan hiánycikkek: talp, jelenleg gyufa, méteráru, cipő, gumicsizma. Ezen áruk ellátására vonatkozóan hasznos volna új kiosztási rendszer életbeléptetése. Gondolok itt rendszeres elosztásra, mert a jelenlegi elosztás (ötletszerű) nem igazságos, sokszor olyanok jutnak hozzá, akik nem jogosultak arra.

Általános panasz, hogy a nagykereskedelmi vállalatok vontatottan látják el áruval az árudákat. Győri textilkereskedelmi v[állalat] az előírt kontingenst sem adta le január hónapra a helyi szövetkezeteknek, későbbi időpontra halasztotta.

Új keletű vásárlási láz nem jelentkezett, sorban állás nincs.

Fertőd, 1951. február 3.

Fekete István
VB elnök

b.

Kapuvári Járási Tanács VB 1951. február 12-ei összesített jelentése

BIZALMAS

Kapuvári Járási Tanács VB Keresk. Oszt.
Előadó: Ziegelhoffer Gyula
2/1951.III. biz. sz.

Tárgy: Hangulatjelentés

Megyei Tanács VB Keresk. Osztályának,
Győr

A beérkezett községi jelentések alapján a következőket jelentem:

I. 1. A járás területéről áruforgalom emelkedést jelent: Dénesfa: pamutáruban, ruhaneműcikkekben, Csáfordjánosfa: textiláruban, Kisfalud: textiláruban, Sarród: ruhaneműben, olcsóbb férfiszövetben, Vica: cipőpasztában, petróleumban.
2. Kisfalud: 1950 Ft-os emelkedést jelent /áruféleség megjelölés nélkül/, Sarród: 15% (gazd. szerszámban), Vica: 8%-os /cipőpaszta és petróleumban/ emelkedést jelentenek. A többi község nem jelent emelkedést, aminek nyilvánvalóan az előzőleg már felvásárolt áruhiány [!] az oka.

3. Flanel, vászon /sifon/, cérna, szappan, karton, cipőkrém, gyufa, cirokseprű, petróleum, bakancs, talp, zsír, női kabát, gumicsizma, tüzelőanyag, hús, tejtermékek, gyertya és főzőedény.

4. Hiánycikkek általában a fentiek, de legjobban még is: a szappan, talp, gumicsizma, flanel, vászon /sifon/ és a nem villamosított községekben a petróleum. A hiányok kiküszöbölésére szükséges lenne a fenti cikkekből nagyobb áruellátás, a téli hónapokban a petróleum kontingens emelése a nem villamosított községekben.

5. Áruszállítási probléma momentán mindössze az, hogy a 10 naponkénti petróleum mennyiség a lehetőség szerint egyben lenne a községeknek kiadandó, mert így a szállítási költség csökkenne. Vonatkozik ez a kisebb községekre.

6. Egyedül csak Mihályi község jelent panaszt a „Rövid és Kötöttáru N. V. ellen késedelmes szállítás miatt.

II. 1. A községek közül: Agyagosszergény: általában minden kapható árura, Cirák: ruházati cikkekre, szappanra és petróleumra, Fertőszentmiklós: általában minden kapható árura, Petőháza: sóra, szappanra, Sarród: petróleumra jelent vásárlási lázt, de egyik sem jelenti a felvásárlás mértékét.

2. Sorban állást Kapuvár község jelent a tüzelőszernél és hűskimérésnél. A sorban állás e cikkeknel csak nagyobb mennyiségű áruellátás esetén volna megszüntethető.

Végül jelentem, hogy Répceszemere község jelentése szerint a vásárlási láz leküzdésére vásárlási könyvet vezettek be, mely könyvre szolgáltatja ki a Szövetkezet az árut és abból csak a szövetkezeti tagok részesülhetnek. Répceszemerei Tanácsot a rendelkezésének azonnali visszavonására utasítottam.

Kapuvár, 1951. febr. 12.

/Olaszi Miklós/
vb. elnök. h.

C.

Fertőendréd Községi Tanács VB 1951. február 23-ai jelentése

Községi Tanács Fertőendréd.	Tárgy: Jelentőszolgálat
Biz. 3/1951. szám	Hiv. szám. 2/1951.III.biz.

Járási Tanács Végrehajtó bizottságnak,

Kapuvár.

1. Szappan, cipőpaszta /fekete/
2. A forgalom változatlan.
3. Szappan, cipőpaszta, talp, méteráruban, petróleum.
4. A több kiutalás meg [!] kell azonban jegyezni azt, hogy javulás már erősen érezhető, mert a hiányzó cikkekben is több kiutalás van.
5. Ilyen probléma nincsen.
6. A győri rövidáru nagykereskedelmi vállalat nem megfelelő árut küldött a Földműves-szövetkezeteknek, a kendők fakók és lyukasak voltak, és ezeket pedig nem mint selejt árut kapták. A szállítmányt a Földműves-szövetkezet visszaküldi.

Hangulat: Sorban állás nincsen, vásárlási láz nincsen, a zsírhiány azonban érezteti hatását.

Fertőendréd, 1951. febr. 23.

Jelzet: Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára (SL), Kapuvári Járási Tanács VB Titkárság i., elnöki iratok 2/1951.III.)

1951. márciusi jelentések

a.

Kisfalud Községi Tanács VB 1951. március 10-ei jelentése

Kisfalud községi Tanács V.B.
5/1951. biz.
Tárgy: Jelentőszolgálat.
2/1951. biz

Járási Tanács V.B. Kereskedelmi Osztálya.

Kapuvár.

A fenti tárgyban jelentem:

1. Forgalom nem emelkedett.
2. A Földműves-szövetkezet az elmúlt héttel szemben 1675 Ft csökkenést ért el.
3. Nem kielégítő a petróleum /az elmúlt febr. havi 600 kg-mal szemben márc. hóra a kiutalt mennyiség 50 kg./ Nem elég a község lakosságának, villany nincsen. Továbbá nincs szappan. A szövetkezet 140 kg-ra kapott ígéretet, de a mai napig az áru nem érkezett meg.
4. Vásárlási láz semminemű cikknél nem tapasztalható.
5. Sorban állás a petróleum osztásánál volt. - A községi Tanács a lakosság között felosztotta a kiutalt petróleumot, és jegyzék alapján osztotta ki a szövetkezet. - Így minden háztartás részére biztosítva lett a petróleum.

Kisfalud, 1951. március 10.

Varga Ernő
vb. elnök.

b.

Szárőrd Községi Tanács VB 1951. március 11-ei jelentése

Szárőrd község.	Tárgy: Jelentőszolgálat.
-----------------	--------------------------

Járási Tanács VB. III. Kereskedelmi Osztálya!

Kapuvár.

Áruellátás tekintetében petróleum, zsír, szappan és talp iránt van kereslet.

1. Árucikkokban forgalomemelkedés nem volt.
2. A Földműves Szövetkezetben emelkedés nem volt.
3. Kevés az áru az üzletben.
4. Az ellátatlan lakosság részére zsír vagy étolaj ellátásról kell gondoskodni.

A község általános hangulata:

Az áremelés a lakosság körében visszatetszést szült, - ennek következtében az addig alig vásárolt szabadcukor készletet egy nap alatt felvásárolták a boltban.

A község húsellátása egyáltalán nincs biztosítva, vágási keretet nem kap a község, - ennek megoldását várja a lakosság. Legalább hetenként 80-100 kg. friss hús, - marha, sertés-húst kell a vágóközönség útján a községben juttatni.

Szár föld, 1951. március 11-én.

Szalai Gyula VB. elnökh.

Jelzet: Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára (SL), Kapuvári Járási Tanács VB Titkárság i., elnöki iratok 2/1951.III.)

Címkék:

[1951](#) ^[2]

[Rábaköz](#) ^[3]

[áruhiány](#) ^[4]

[hangulatjelentés](#) ^[5]

[közellátás](#) ^[6]

[kulák](#) ^[7]

Kiadás: 10. évfolyam (2010) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/vasarlas_i_laz_aruhiany_miatt_nincsen.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/vasarlas_i_laz_aruhiany_miatt_nincsen.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1951>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rabakoz>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/aruhiany>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hangulatjelentés>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kozellatas>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kulak>